

Łódź, 10.11.2016

Dr hab. Renata Lisowska, prof. UŁ
Katedra Przedsiębiorczości i Polityki Przemysłowej
Wydział Zarządzania
Uniwersytet Łódzki

Wpłynęło do Dziśkanatu WZiKS
Dnia 17.11.2016
Podpis [signature]

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgra Tomasza Czubka
pt. „Wpływ instytucji otoczenia biznesu na przedsiębiorczość w mikro,
małych i średnich przedsiębiorstwach województwa małopolskiego”
napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Małgorzaty Bednarczyk na Wydziale
Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie,
promotor pomocniczy rozprawy doktorskiej: dr Jacek Gancarczyk

1. Podstawa wykonania recenzji

Przedmiotem recenzji jest rozprawa doktorska Pana mgra Tomasza Czubka pt. „*Wpływ instytucji otoczenia biznesu na przedsiębiorczość w mikro, małych i średnich przedsiębiorstwach województwa małopolskiego*”, przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Małgorzaty Bednarczyk. Promotorem pomocniczym był dr Jacek Gancarczyk. Recenzja została opracowana na potrzeby prowadzonego na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie przewodu doktorskiego o nadanie Autorowi rozprawy stopnia doktora nauk ekonomicznych w zakresie nauk o zarządzaniu.

Podstawę wykonania recenzji stanowi:

- Ustawa z dnia 14 marca 2003 roku *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz.U. 2003 Nr 65 poz. 595, z późniejszymi zmianami),
- Rozporządzenie MNiSZW z dnia 30 października 2015 roku *w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz postępowaniu o nadanie tytułu profesora* (Dz. U. z 2015r., poz. 1842),

[signature]

- Uchwała Rady Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w sprawie powołania mnie na recenzenta rozprawy doktorskiej (pismo Dziekana Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie dr hab. Piotra Jedynaka, prof. UJ z dnia 16 września 2016 roku).

2. Ocena ważności i aktualności problematyki rozprawy

Na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) ma wpływ wiele czynników wewnętrznych (związanych z osobą właściciela i odnoszących się do charakterystyk przedsiębiorstwa),

jak również zewnętrznych pochodzących z szeroko rozumianego otoczenia (makro-, mezo- i mikrootoczenia). Instytucje otoczenia biznesu stanowią istotny element tego otoczenia wypełniający lukę pomiędzy mechanizmami rynkowymi a działaniami administracji publicznej, pełniąc głównie funkcje usługowe poprzez sieciową infrastrukturę instytucjonalną, umożliwiającą przedsiębiorstwom wzrost i rozwój. Instytucje te wchodzi w skład wyposażenia instytucjonalnego odgrywając istotną rolę w rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw poprzez świadczenie usług zarówno dla podmiotów rozpoczynających działalność gospodarczą, jak również funkcjonujących na rynku. Według K. Matusiaka instytucje te są niezbędnym ogniwem *nowoczesnego systemu innowacyjnego państw budujących podstawy gospodarki opartej na wiedzy. Są one odpowiedzialne za budowę platformy dialogu i współpracy świata nauki i biznesu, tworząc tym samym warunki dla poprawy efektywności przepływu wiedzy, informacji i technologii* (Matusiak K. B., 2005).

Analiza instytucji otoczenia biznesu wspierających MSP w Polsce pozwala ocenić wysoko ich potencjał zarówno ze względu na znaczącą liczbę tych jednostek w kraju, jak również wyspecjalizowany zakres oferowanego przez nie wsparcia. Jednak z punktu widzenia przedsiębiorcy, jak wskazują liczne badania, sprawność funkcjonowania i zakres oferowanych usług przez te instytucje jest niezadawalająca, może to wynikać z niskiej aktywności małych i średnich przedsiębiorstw nakierowanej na pozyskanie wsparcia i jego wykorzystanie w realizacji procesów rozwojowych. W tym nurcie rozważań mieści się recenzowana praca odnosząc się do oceny wpływu instytucji otoczenia biznesu na rozwój przedsiębiorczości organizacyjnej w małych i średnich przedsiębiorstwach, co w mojej ocenie nie jest zadaniem łatwym, ale interesującym poznawczo.

Problematyka podjęta w dysertacji mieści się w obszarze nauk o zarządzaniu, jest aktualna i bardzo ważna zarówno dla małych i średnich przedsiębiorstw, jak również instytucji otoczenia biznesu. Wybór tematu uważam zatem za oryginalny, ambitny wymagający gruntownej wiedzy interdyscyplinarnej oraz umiejętności warsztatowych. Praca porządkuje dorobek publikacyjny i badawczy dostarczając materiału uwzględniającego różne wątki aplikacyjne i stanowiąc tym samym cenne źródło informacji z jednej strony o aktywności absorpcyjnej wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw, z drugiej zaś o potencjale instytucji otoczenia biznesu. Z praktycznego punktu widzenia rozprawa dostarcza wielu sugestii i pomysłów rozwiązań, które mogą być wykorzystane przez instytucje otoczenia biznesu w ich procesie decyzyjnym w zakresie wspomagania małych i średnich przedsiębiorstw.

3. Ocena celu pracy, hipotez badawczych i metody badawczej

Za cel główny pracy (s. 95) przyjęto: „(...) *ocenę wpływu instytucji otoczenia biznesu na przedsiębiorczość organizacyjną mikro, małych i średnich przedsiębiorstw*”, w pracy jeszcze dwukrotnie określono cel badań s. 9 „(...) *opracowanie modelu analizowania wpływu instytucji otoczenia biznesu sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw na poziom ich przedsiębiorczości organizacyjnej w województwie małopolskim*” oraz s.137 „(...) *ocena wsparcia IOB na przedsiębiorczość organizacyjną MMSP w Małopolsce (...)*”. W mojej ocenie cele ze stron 95 i 137 zostały określone w sposób bardzo wąski, co może budzić pewne wątpliwości w kontekście zawartości treściowej pracy, która znacznie wykracza poza jego ramy. Natomiast cel badawczy sformułowany we wstępie jest bardzo niejasny i został tylko częściowo zrealizowany i powtórzony w 3 celu szczegółowym (s. 95).

Biorąc pod uwagę fakt, że rozwój nauk o zarządzaniu oparty jest na ścisłym powiązaniu pomiędzy praktyką a nauką, może warto byłoby – poza wyznaczeniem celu głównego odnoszącego się do całokształtu rozważań prowadzonych w pracy i celów szczegółowych odnoszących się właściwie do zawartości pracy – dokonać podziału na cele: *poznawcze* – polegające na wyjaśnieniu i opisywaniu rzeczywistości, *projektowe* – czyli sformułowanie najbardziej użytecznego w praktyce modelu postulującego przebieg zjawiska oraz *praktyczno-wdrożeniowe* wyrażające się w rekomendowaniu zmian zgodnie z pożądanym modelem. Pozwoliłoby to zastosowanie podejścia od ogółu do szczegółu, a tym samym zwiększyłyby przejrzystość konstrukcyjną rozprawy.

Autor sformułował hipotezę główną i trzy hipotezy cząstkowe:

Hipoteza główna: *Institucje otoczenia biznesu wpływają na przedsiębiorczość organizacyjną MMSP województwa małopolskiego;*

H1: *Institucje otoczenia biznesu wpływają na poprawę uwarunkowań przedsiębiorczości organizacyjnej MMSP w zakresie: jakości zarządzania i kultury organizacyjnej, zmian organizacyjnych (...);*

H2: *Institucje otoczenia biznesu wpływają na przejawy przedsiębiorczości organizacyjnej MMSP w zakresie: wdrożenia innowacji i nowych przedsięwzięć inwestycyjnych w firmie i wdrożenia zmian strategicznych;*

H3: *Institucje otoczenia biznesu wpływają na poprawę wyników przedsiębiorczości organizacyjnej MMSP w zakresie: zadowolenia klientów, satysfakcji pracowników, wyników finansowych”.*

Postawione hipotezy szczegółowe H1-H3 w zasadzie są rozwinięciem hipotezy głównej, a ich sformułowanie, szczególnie H1 i H3 budzi wiele zastrzeżeń np. co oznaczają „uwarunkowania przedsiębiorczości” i czy faktycznie instytucje otoczenia biznesu są w stanie na nie wpływać?, oraz co oznacza sformułowanie „poprawa wyników przedsiębiorczości organizacyjnej” i czy faktycznie instytucje otoczenia biznesu mogą poprawić te wyniki?

Hipoteza główna w mojej ocenie została pozytywnie zweryfikowana, natomiast ze względu na niejasności w sformułowaniu szczegółowych hipotez badawczych, nie widzę podstaw do pozytywnej oceny ich weryfikacji z mojej strony w świetle przedstawionych badań.

Wybór metody badawczej jest konsekwencją problemu badawczego, postawionych hipotez i wyznaczonych celów badawczych. Oceniam pozytywnie celowość wyboru metody badawczej i narzędzi badawczych.

4. Konstrukcja pracy i ocena treści merytorycznej

Recenzowana praca doktorska liczy 264 strony, składa się z pięciu rozdziałów oraz wszystkich formalnie wymaganych elementów składowych rozpraw naukowych, tj. streszczeń w języku polskim i angielskim, wstępu, zakończenia, bibliografii, spisu rysunków i tabel. W dysertacji można wyróżnić rozdziały teoretyczne i empiryczne. Rozdziały empiryczne poprzedzone są charakterystyką wykorzystanej metodyki badań. Każdy rozdział kończy się podsumowaniem. Całość rozprawy ma logiczny układ, a podział treści jest właściwy. Konstrukcję rozdziałów cechuje wysoki poziom logiki, nazwy rozdziałów są prawidłowe, a ich zawartość właściwie zaprojektowana.

Tytuł rozprawy jednoznacznie określa ramy przedmiotowe rozważań, sformułowano go prawidłowo.

Wstęp jest bardzo syntetyczny. Zawiera opis problematyki pracy i jej uzasadnienie oraz charakterystykę struktury pracy, wyjaśniającą tok wywodów. Nie uwzględniono w nim celu rozprawy, tylko cel badań (s. 9 akapit 2). Zaprezentowany we wstępie cel badań został określony w mojej ocenie nieprecyzyjnie w stosunku do prowadzonych badań jako „*W badaniach za cel główny przyjęto opracowanie modelu analizowania wpływu instytucji otoczenia biznesu sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw na poziom ich przedsiębiorczości organizacyjnej w województwie małopolskim*” i różni się znacząco od określonego celu tych samych badań w rozdziale czwartym rozprawy (s. 137 akapit 1) „*Głównym celem podjętych badań była ocena wpływu IOB na przedsiębiorczość organizacyjną MMSP w Małopolsce*”, co budzi moją dużą wątpliwość w ocenie realizacji tego celu, ze względu na dużą rozbieżność tych zapisów oraz niejednoznaczność ich znaczenia.

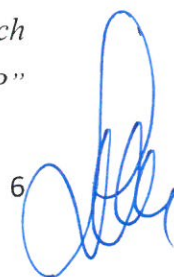
Rozdział pierwszy pracy zatytułowany „*Istota instytucji otoczenia biznesu w świetle literatury przedmiotu*” poświęcony jest w pierwszej części wyjaśnieniu podstawowych pojęć związanych z instytucjami otoczenia biznesu oraz klasyfikacji tych instytucji według różnorodnych kryteriów. Uporządkowanie aparatu pojęciowego nie jest zadaniem łatwym, ze względu na wielość podejść i podziałów w literaturze przedmiotu do analizy instytucji otoczenia biznesu. Tak trudnego zadania podjął się mgr Tomasz Czubek w swojej rozprawie definiując pojęcia niezbędne do realizacji tematu pracy: Nie mogę zgodzić się z opinią Autora, że „*(...) instytucje otoczenia biznesu to są to organizacje publiczne i niekomercyjne (...)*” (s. 23. akapit 1) ze względu na dużą liczbę instytucji o charakterze komercyjnym oferujących wsparcie dla sektora MSP. W drugiej części rozdziału omówiono formalno- prawne uwarunkowania powstawania instytucji otoczenia biznesu oraz dokonano charakterystyki instytucji otoczenia biznesu w Polsce na tle doświadczeń europejskich. W tej części pracy zabrakło szczegółowej analizy instytucji otoczenia biznesu w Polsce, Autor w tej części omówił oprócz doświadczeń europejskich głównie IOB zlokalizowane na terenie województwa małopolskiego, co nie miało być przedmiotem tego podrozdziału zgodnie z tytułem „*1.4 Przegląd instytucji otoczenia biznesu w Polsce na tle doświadczeń europejskich*”. Treści zawarte w tym punkcie zostały powielone w dużej mierze w rozdziale 3 punkcie 3.2 niniejszej rozprawy.

W rozdziale drugim pracy pt. „*Podstawy metodologiczne badania wpływu instytucji otoczenia biznesu na rozwój przedsiębiorczości w mikro, małych i średnich przedsiębiorstwach*” uwaga Autora została skierowana w pierwszej części tego rozdziału

na omówienie podstawowych pojęć związanych z przedsiębiorczością, ze szczególnym uwzględnieniem przedsiębiorczości organizacyjnej w obszarze metod jej pomiaru. W mojej ocenie Doktorant przytaczając określone pojęcia, sądy i opinie innych autorów umiejętnie przeprowadza ich analizę i potrafi jednoznacznie sformułować swoje stanowisko. W podpunkcie 2.2 s. 95 został powtórzony kolejny raz cel badań empirycznych dość nieudolnie i niejasno sformułowany „*celem badań empirycznych będzie pomiar przedsiębiorczości organizacyjnej w prowadzonych badaniach pod wpływem instytucji otoczenia biznesu na przedsiębiorczość organizacyjną MMSP w województwie małopolskim, które mam na celu określenie efektywności IOB w zakresie wspierania rozwoju przedsiębiorczości organizacyjnej w badanej klasie firm*”, co świadczy o dużej nieuwadze Autora i braku konsekwencji w określaniu celu przeprowadzonych badań. Kontrowersyjne jest również stwierdzenie Doktoranta, że „*(...) na podstawie przeglądu najpopularniejszych metod badawczych w ekonomicznych naukach o zarządzaniu stwierdzono, że najkorzystniejszą metodą, która można wykorzystać do dalszych badań nad przedsiębiorczością organizacyjną MMSP, jest metoda studium przypadku (...)*”, pomijając fakt, że nie ma dyscypliny naukowej określonej przez Autora jako „*ekonomiczne nauki o zarządzaniu*” to na jakiej podstawie metoda studium przypadku została wskazana jako najkorzystniejsza i pod jakim względem do analizy przedsiębiorczości organizacyjnej? W drugiej części tego rozdziału mgr Tomasz Czubek określił cel pracy, cele szczegółowe, hipotezę główną i trzy hipotezy cząstkowe oraz przedstawił zasady wyboru metod badawczych i opisał procedurę badawczą. Swoją opinię odnośnie celu pracy i hipotez wyraziłam w części 3 niniejszej recenzji. Nieuprawnione jest również stwierdzenie Autora, że „*(...) badaną próbę będzie stanowić minimum 30 firm MMSP w przekroju każdej IOB, co stanowiło liczbę uznawaną umownie za dużą próbę (...)*” jest to niezgodne z definicją próby badawczej, której dobór określa się jako losowy lub celowy.

Rozdział trzeci rozprawy pt. „*Charakterystyka instytucji otoczenia biznesu w województwie małopolskim*” poświęcony został analizie stanu małych i średnich przedsiębiorstw oraz ocenie potencjału instytucji otoczenia biznesu w województwie małopolskim. Rozdział ten ma charakter analityczny i stanowi doskonałe tło dla prowadzonych badań empirycznych. Autor pracy zgromadził aktualne dane statystyczne, przeprowadził ich analizę zgodnie z zakresem prowadzonych rozważań oraz dokonał identyfikacji instrumentów wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw w badanym regionie, co świadczy o profesjonalizmie i wykorzystaniu wiedzy w określonym kontekście.

W rozdziale czwartym zatytułowanym „*Analiza i ocena efektywności małopolskich instytucji otoczenia biznesu we wspieraniu rozwoju przedsiębiorczości organizacyjnej MMSP*”

została zaprezentowana metodyka przeprowadzonych badań, model badawczy, charakterystyka badanej próby, wyniki badań oraz wnioski z badań. Ostatecznie zrealizowano badania w 107 małych i średnich przedsiębiorstwach oraz 9 instytucjach otoczenia biznesu w województwie małopolskim. W mojej ocenie przedstawienie metodyki badań w podpunkcie 4.1 *Organizacja i etapy badań empirycznych* jest niestaranne i niespójne. W podpunkcie tym kolejny raz Autor zdefiniował cel podjętych badań, obiekt badawczy oraz scharakteryzował próbę badawczą, a prezentacja metod badawczych w podziale na główne i szczegółowe wymaga doprecyzowania i uporządkowania. Interesująca częścią tego rozdziału są podpunkty 4.2 i 4.3, w których Doktorant przedstawił wyniki badań własnych oraz przeprowadził ich analizę. Na uwagę zasługuje sposób prezentacji danych oraz prowadzenia wywodu, co świadczy o profesjonalizmie Autora w wykorzystaniu wiedzy i umiejętności analitycznych w określonym kontekście. Mam tylko jedną uwagę do prezentacji danych w tabelach zawierających wyniki badań. Autor pracy dokonał podziału przedsiębiorstw na „mikro i MSP”, co zgodnie z definicją zawartą np. w *ustawie z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, tj. Dz. U. 2010, nr 220, poz. 1447, z późniejszymi zmianami* jest nieuprawnione, gdyż kategoria podmiotów określona jako mikro zawiera się w sektorze MSP zgodnie z klasyfikacją zawartą w tej ustawie. Rozdział ten kończy się analizą porównawczą otrzymanych w dwóch etapach wyników badań, która pozwoliła na pozytywną weryfikację hipotez badawczych.

Ostatni zaś **rozdział piąty** zatytułowany „*Kierunki poprawy efektywności instrumentów małopolskiego otoczenia biznesu*” to kontynuacja części badawczej rozprawy, który został poświęcony stymulatorom i barierom rozwoju przedsiębiorczości organizacyjnej w małych i średnich przedsiębiorstwach w województwie małopolskim. Wartościowe jest syntetyczne zestawienie wyników badań w tabelach zawartych w podpunktach 5.1 i 5.2 w oparciu o własną klasyfikację Autora stymulatorów i barier rozwoju przedsiębiorczości organizacyjnej oraz wskazanie luki we wspomaganiu przez instytucje otoczenia biznesu w obszarze posiadanych instrumentów. Rozdział zamykają rekomendacje dla instytucji otoczenia biznesu sugerujące obszary i kierunki zmian, co realizowanym badaniom nadaje użyteczny charakter i eksponuje aplikacyjne walory pracy. Niewątpliwym atutem jest możliwość bezpośredniego wykorzystania wyników rozprawy przez badane instytucje otoczenia biznesu szczególnie w kontekście wspomagania obszarów przedsiębiorczości organizacyjnej MSP. Przedstawione wnioski z przeprowadzonych analiz powinny stanowić inspirację do dalszych badań naukowych dla Autora i innych badaczy.

Końcowy fragment rozprawy doktorskiej - zakończenie zawiera podsumowanie postępowania badawczego, ogólne wnioski z badań oraz odniesienie do wytyczonych celów i postawionych hipotez. Przedstawione w podsumowaniu wnioski dobrze korespondują ze wskazanymi barierami rozwoju przedsiębiorczości organizacyjnej w małych i średnich przedsiębiorstwach i wskazują na lukę we wspomaganiu tych podmiotów przez instytucje otoczenia biznesu.

Autor przywołał w pracy bardzo bogatą literaturę liczącą 332 pozycje zwarte i czasopism, z czego 124 to pozycje obcojęzyczne. Literatura została dobrana właściwie i jest adekwatna do omawianej problematyki.

Mimo wielu uwag, część z nich o charakterze polemicznym, moja ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej jest jednoznacznie pozytywna.

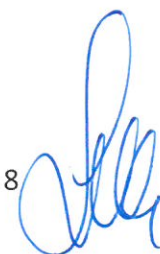
5. Ocena strony formalnej rozprawy

Z obowiązku recenzenta muszę także zwrócić uwagę na pewne kwestie formalne. Układ rozmieszczenia treści i ich kwalifikacji jest w ogólnym zarysie logiczny oraz spójny – podporządkowany przyjętej konwencji badawczej wynikającej z celu głównego oraz hipotez badawczych. Występują jednak fragmenty pracy, które nieco burzą przyjęty tok wyводу. W przyszłości Doktorant powinien na to zwrócić większą uwagę, na unikanie powtórzeń oraz staranniejsze omawianie podstawowych zagadnień stanowiących aparat pojęciowy opracowania naukowego.

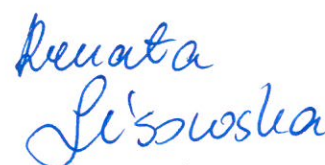
Praca została napisana klarownym językiem oraz rzetelnie przygotowana od strony formalnej i edycyjnej, choć nie uniknięto drobnych potknięć językowych. Warto również dostrzec staranne przygotowanie spisów rysunków i tabel.

6. Konkluzja

Z pełnym przekonaniem podkreślam, że Doktorant posiada niezbędne umiejętności dla badacza, czyli dojrzałość naukową, dociekliwość i rzetelność naukową, o czym między innymi świadczą oryginalne zaprojektowane i przeprowadzone badania empiryczne, a także obszerna literatura, na bazie której realizował swoje cele badawcze. Dowiódł tym samym umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Jego znajomość metod badawczych została potwierdzona poprzez solidne uzasadnienie ich aplikacyjnego zastosowania.

Biorąc pod uwagę wszystkie wymienione elementy, zwłaszcza poziom naukowy pracy stwierdzam, że recenzowana dysertacja stanowi samodzielne i oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wskazuje na posiadaną przez Autora wiedzę teoretyczną z zakresu nauk o zarządzaniu i tym samym spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim, wynikające z art. 13 p.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. Nr 65 z 2003 r., poz. 595 z późniejszymi zmianami). Z pełnym przekonaniem rekomenduję Wysokie Radzie Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie dopuszczenie mgra Tomasza Czubka do publicznej obrony.

Renata Lisowska

Prof. nadzw. UŁ, dr hab.